

סגני ראש הממשלה דויד לוי ויצחק נבון, הרמטכ"ל משה לוי ומוזכיר ההסתדרות ישראל קיסר: אשליית עמדות המפתח

לכאורה קיימת סתירה עמוקה בין שני מחנות אלה.

מה לבחור? ישיבה עטוף-שחורים, המסרב לשרת בצה"ל, ולאנשי ישיבת ההסדר בהתנחלות, המהווים מליציה לצד (ונגד) צה"ל? מה לשורפי תחנות אוטובוסים וליוזרים באוטובוסים ערביים? מה למקדשי הדגל ולשורפי? מה לפולחן-האילילים של עצים ואבנים למסגרים בג'ונגל-האבנים של שכונות-ירושלים? לכאורה — שום דבר לא. אבל זוהי טעות אוספית. ההבדלים קטנים מכפי שהם נראים — ואת המחנה בולו מאחדות כמה תשוקות יסודיות.

אין שותפות זו מתבטאת רק בפולחן הדתי, בניכונות היסטוריים ובסיגנון. היא עמוקה הרבה יותר. כל המחנה הזה משתוקק למדינת-הלכה — שאיפה הנוגדת את יסודי-היסודות של ישראל הדמוקרטית, שבה הרוב בעם, באמצעות הבחנות, מחזק את החוקים.

גם המתון שביניהם דוגל בחוקי התורה שניתנו כסיני לעולמי עד — אמונה היא יסודי-היסודות של התפיסה הדתית היהודית. מכאן שלילה בסיסית של החוק החילוני המשתנה, וממילא גם של מערכת-המישפט החילונית, שעליה גאוות המדינה. כל המחנה הזה כו ל"גויים" ומתעב אותם. כולו דוגל בתפיסה של "עם לכרד ישכון ובגויים לא יתחשב." כולו מתנגד להשפעות האוניברסליות הפורצות אל המדינה מבחוץ, שהן בעיניו תרבות של זימה וכפירה.

החוליה המקשרת בין שלוחות המחנה הזה היא הרב מאיר כהנא. אין גבול המפריד בין אנשי כהנא ואנשי גוש-אמונים — ושני הפלגים חופפים להלכה ולמעשה, ומופיעים בחד בשטח, כשאותם האנשים שייכים לאי-פעם לשני הפלגים גם יחד. ואילו מלך החרדים, ח"כ אברהם שפירא, שמקורביו מעידים עליו שהוא יונה שבונים, לא היסס לרע לבטח לשבת השנה בהפגנה חיפאית לצירו של כהנא, שבת אחים גם יחד. העילה: השמירה על השבת. מבחינה פוליטית מתבטאת אחוזה בסיסית זו בהופעת כל הסיעות הדתיות, השונאות זו את זו, בחטיבה אחת בכל המיבחנים, ליד שולחן הממשלה, בכנסת וברחוב. מי שמתעלם מכך, משלה עצמו.

עם מחנה זה לא תיתכן "התפיסות", מכיוון שלגביו אין התפיסות אלא בקבלת התכתוב הדתי, צעד אחרי צעד. הדיבורים על "הבנה" הדדית הם עורבא-פירח, כי הבנה כזאת יכולה להיות רק חד-צדדית. האדם החילוני, הליברלי, יכול להאמין בחברה (המשך בעמוד 37)

מה יכולה להיות תוצאת התהליך הזה? גם בעלי החזון החדש אינם יודעים. הם לא הגיעו עדיין אל שאלות-היסוד: מה יהיה טיבה של ישראל, המשולבת במרחב? מה תהיה רמותה, אחרי שהרוב המיוזרחה בה יתפוס את מקומו הראוי בהנהגה הפוליטית והחברתית?

האם תתגבש אומה עברית חדשה, אחידה, שבה יתמזגו כל הנימות, המערביות והמזרחיות, למיקר שיה אחת? האם תהיה זאת מעין פדרציה של עדות? האם תהיה חברה דמוקרטית פתוחה, סולרליסטית, גן שיסרוחו בו מאה פרחים?

רק נביא יכול לצפות זאת מראש — ובישראל של תשמ"ו לא היו נביאים רבים.

הדת החילונית

לעומת האפשרויות החיוביות הטמונות במה שמכונה בישראל "הבעיה העדתית" — הבעיה החשובה ביותר של החברה הישראלית — אין שום מקום לאופטימיות לגבי הבעיה השניה המציקה למדינה — העימות החילוני-דתי.

הקיצוניות הדתית חגגה השנה — זמולה קם בפעם הראשונה החזיון של רתע חילוני תקוף ואלים.

הקיצוניות הדתית מצמיחה בישראל שני ראשים שונים. הראש האחד הוא של הקיצוניות החרדית, "השחורה" בלשון הדתיים. זה המחנה ששלל בעבר את הציונות מעיקרה, והמוכן כיום לחבק אותה למראית-עין, כדי לסחוט ממנה תקציבים וחוקי-כפיה. רבים מבניו אינם משרתים בצה"ל, כופרים בדגל ובהימנון, בוים לחוק "החילוני" ולמוסדות הדמוקרטיים, וחותרים לרפובליקה יהודית, כדוגמת הרפובליקה האיטלקית של האיטלי-אללה רוחאללה חומייני באיראן.

הראש השני הוא של הקיצוניות הלאומנית, נוסח גוש-אמונים. זוהי הלאומנות של הכיפה הסרוגה, ספרי-התנ"ך והתת-מיקלע. אנשיה מקרשים אבנים וג'בלאות, בלתי אלילי. הם נושאים ברמה את בשורת הקולוניאליזם הישראלי הגלוי והבלתי-מוסווה — כשורה של נישול האוכלוסיה המקומית, הפיכתה לעם של חוטבי-עצים ושואבנימים תחת הסיסמה "קיום בחדר", אם לא גירוש והיטולה כרוח "זכור את עמלק". זהו מחנה של מילחמה, נישול, דיכוי וגירוש. גיבוריו הם, בגלוי ולעניני כל, הרוצחים השפוטטים, חברי אידוג'הטרור היהודי שלא היה אלא הורוע המיבצעת של התנועה כולה.

אי-אפשר להבין את הלחן היהודי-מיוזרחי אלא על רקע הלחן הערבי. מושגי-היסוד של תרבות היהדות המיוזרחית — כבוד, כבוד המישפחה, דרד-ארץ — הם חלק מן התרבות הערבית. ממילא, מי שבז לתרבות הערבית בז גם לתרבות היהדות של ארצות-ערב. מי שמתעב את הלחן הערבי, השירה הערבית וערכי-היסוד הערביים — מתעב אוטומטית גם את השתקפותם בתרבות היהדות המיוזרחית.

זוהי האמת היסודית, הטמונה בפסוק המפורסם, המיוחס לחיים נחמן ביאליק, המשורר הלאומי של הציונות האשכנזית: "אני שונא את הערבים, מפני שהם מוכיחים לי את הספרדים."

כך מתגלה הסאראדוס: דור שלם של יהודים מיוזרחים בישראל, שהצטרפו בהתלהבות למסעי השינאה האנטי-ערבי, ניהלו בעצם תעמולה נגד עצמם, נגד זכותם לכבוד אנושי ולשוויון-זכויות בבחירה הישראלית.

ככה שהרוב המיוזרחי החדש מתחיל בעצמו לעמוד על רגליו, לחפש את עצמיותו ואת שורשיו — כן הוא נאלץ בהכרח לשנות גם את עמדותיו בעניינים אקטואליים, להינתק מן הקו האנטי-ערבי והמציאות הקולוניאלית של ישראל, ולחפש פיתרונות פוליטיים חדשים של השתלבות במרחב ושל שלום ישראלי-ערבי.

על רקע זה מקבלת התגובה על מופגש פרסי-חפון משמעות עמוקה יותר. בנו של העולה-הממארוקן יכול היה להגיד לשבנו האשכנזי: הסתכל, משם אני באתי אין לי במה להתבייש! מארוקן הוא ארץ יפה, יש בה בניינים מסוארים, המלך שלה הוא מדינאי בעל-שיעור-יקומה. ומכאן, במשתמע: אבותי לא נסלו מאבותיך, אני איני נוסל ממך.

שיט בנילוס

אם אכן יתקדם תהליך זה בדרך הטבע, הוא יגרום לשינוי מהותי במפה הפוליטית בישראל.

הוא לא יוביל את המוני הציונר המיוזרחי מן הליכוד אל המערך, שנשאר שגוא בעיניו — אלא אם כן ישתנה המערך עד ללא-הכר, בדרך ובצורה שאי-אפשר היה אף לצפות להן בתשמ"ו. **לאן תלך התפתחות זו? אולי להקמת בוחרות פוליטיים אותנטיים חדשים לגמרי. אולי לשינוי דמותו של הליכוד מבסנים. הדבר חבוי בנבכי העתיד.**

לפני תשע שנים, אחרי ביקורו של אנוור אל-סאדאת בארץ, כאשר ראשוני הישראלים הגיעו לקאהיר, שכרו אחדים מהם סירה בנילוס ויצאו להפלגה. מצבה-הרוח שגבל באופוריה גלש במהרה לוויכוח מר בין המשורר חיים גורי, איש-הפלמ"ח, שאביו עלה מרוסיה, ובין עיתונאי ותיק שעלה מבגדאד, אשר המיפגש המחודש שלו עם המציאות המיוזרחית הלהיב אותו. **אני ערבי יהודי? קרא בשיח הוויכוח.**

בשנת תשמ"ו התגלו רק הסימנים הראשונים. הדי"ר שלמה אלבו, האב הרוחני של הקבוצה המיוזרח אל השלום, זכה בפופולאריות בלתי-צפויה. צעיר בשם כרדרור ימיני כתב ספר בשם אגרוף פוליטי שהפך נושא לשיחות רבות. ימיני היה בעורו איש-הליכוד, עד שהורמן להפגנה ימנית באוניברסיטה וזכה במהלומת אגרוף כפניו, מירי בריון לאומני, שכבר על פי מראהו החיצוני כי הוא ערבי, המכה חדרה לתורתו של הצעיר, והובילה אותו למחשבה חדשה על שורשיו ועל הבעיה היש-ראלית-ערבית.

השנה הופיעה מישלחת גדולה של אינטלקטואלים מיוזרחים בוועידה שנערכה מטעם האו"ם בווינה, לדיון ב"זכויות הלגיטימיות של העם הפלסטיני". היה זה המיפגש האחרון שבו נפגשו בגלוי ישראלים עם איש-אש"ף, לפני שנכנס לתוקפו החוק הנלוו של ממשלת-פרס, האוסר רושיח של שלום עם פעילים של אש"ף. יתכן שתופעה חדשה זו דירבנה את קבלת החוק בקריאה הסופית, כמה ימים לאחר-מכן.

דויד לוי ניסה לשנות את סיגנונו, ולהופיע באיטלקיה יונית יותר מאשר בעבר. רפי ארדי התחיל לדבר על השלום. היה במחנות אלה של הפוליטיקאים, משרתי המימסד האשכנזי על שני חלקיו, לפחות ביטוי לתחושה שמשוה משתנה בקרב המוני הציונר המיוזרחי.

את התהליך הזה מוריש תשמ"ו לשנים הבאות אחריה — ויתכן שהוא ישנה בבוא היום את פני ישראל מעיקרין.

שר-האוצר משה ניסים בכינוס של חרדים: הברית עם המיפלגות הדתיות איתנה